

MODRY (74) ai

o jasne.

sg m N modry (8). ◇ G modr(e)go (9). ◇ A modry (7). ◇ I modrym (2). ◇ L modrym (1). ◇ f N modrą (6). ◇ G modr(e)j (7). ◇ A modrą (12). ◇ L modr(e)j (3). ◇ n N modr(e) (2). ◇ A modr(e) (2). ◇ I modrym (3). ◇ L modrym (1). ◇ pl N subst modré (3); -é (1), -(e) (2). ◇ G modrych (2). ◇ A subst modr(e) (3). ◇ L modrych (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII (z Cn) – XVIII w.

1. Kolor określający barwy niebieskie, zwłaszcza o dużej intensywności: nasycony niebieski, ciemnoniebieski, ciemnobłękitny, fiołkowy; *talassius Mymer*¹; *caeruleus, venetus Mącz, Cn; caeruleatus, cumatilis, cyaneus, ferrugineus, thalassicus, thalassinus Cn* (58) : *Mymer*¹ 19; Drugie pęchierze bywają białe/ albo żółtawe/ albo modre. *FalZioł V 39v.*

W przeciwstawieniu: »czyrwony ... modry« (1): Snądnie rozeznąć s czyrwonym modrego Snadź iefłczce fnądniey złego á dobrego. *RejZwierc 222.*

Wyrażenia: »modra barwa, farba, maść« = *blaveus color BartBydg; venetus color Mącz; hyacinthus Cn* [szyk 4: 2] (4 : 1 : 1): *Blaveus color, modra farba BartBydg 20; FalZioł V 40; Opony będą zawieśiłe czterech bárew napiękniefłzych [...] to iefł/ modrey bárwy/ brunatney/ ciemno czyrwoney/ y z bifu kręconego BielKron 33, 35v, 133; Mącz 479d; [LAzur iefł żimny y fuchy/ Takież y Indyeh/ obá fą bárwy modrey [niebieskiey FalZioł III 37d]. SienHerb 263a; KAmień ten [szafir] iefł bárwy modrey [zieloney FalZioł IV 57c] SienHerb 337b].*

»kamień modry« = *szafir* (1): W którym [pierścieniu] był kámień modry Száfir známienity. *RejWiz 126.*

[»lazur modry«: 2 sygnety złote, 1 z lazurem modrem *InwMieszcz 1578 nr 220.*]

»rany modre« = *sińce* (1): pyerwłhego yvana Kyczeru ífamego poíła zbytho na kthorem ran modrich yefłth zbithich pyethnałczye. *LibLeg 11/156v.*

Szeregi: »błękitny, (albo) modry« (2): *Venetus color, Błękitna álbo modra máść Mącz 479d, 58d.*

»modry albo fijołkowy« (1): znieíli ty rzeczy ktore Moizéfł roíkazał imieniem Bożym/ to iefł/ írebro/ złoto/ íztuki złotogłowow/ niebieskiey bárwy/ to iefł/ modrey álbo fiołkowej/ purpurę/ bis/ farb co napiękniefłzych/ mienionych *BielKron 35v.*

»niebieski to jest modry« (2): [*Sybilla*] chodziłá w bárwie niebieskiey/ to iefł modrey *BielKron 133, 35v.*

α. [W funkcji rzeczownika: »modre«:

Wyrażenie: »weneckie modre« = *farba niebieska, wyrabiana z lazurytu (lapis lazuli):* Iefłi záś modrą [farbę chcesz mieć]/ bierz Szelc modry z Nernbergu/ álbo Weneckie modre *SienHerb 581a.*]

a. O niebie (1) :

Wyrażenie: »modre niebo« (1): vyźrzyíł [...] ípice/ Z wyfokich wież złote mákowice Co íwymi wierzchy modre niebo orzą/ Obłoki porzą. *KlonFlis G2.*

b. O tkaninach, odzieży, przykryciu, ozdobach stroju (40) : yako ociecz moy mykolay olsanka nyewzial any vnyosl do domv do svego [...] svknyey modrey koltrysovey *ZapWar 1528 nr 2465, 1521 nr 2270, 1527 nr 2532, 1541 nr 2448; [Matka Boska] myala [...] płałczyk yako by modry tey*

baruy jako nyebo iaŃne *PatKaz III* 122; Item powyedział yŃz porthki MrucziniŃskiego [...] girzynkowe modre y cząpką Czarna zoŃtawyl *LibMal* 1554/192v, 1544/93, 1545/94v, 105v, 106v, 107 (15); odział BiŃkupá [Aarona] w koŃsulę lniáną [...] á ná to obłokł go w łuknią z iedwabiu modrego [*tunica hyacinthina*; łzátę z Hiácynytu *WujBib*] *Leop Lev* 8/7, *Ex* 26/1, 4, 35/35, 36/8, 11, *Esth* 8/15; będye łzátá ozdoba Hiácintiná/ to ieŃt/ złotogłowu modre⁶⁰ *BielKron* 34, 33, 33v, 34; *GórnDworz P*; Tákże y Ńtoł obliczny nákrzyą łuknem modrym [*hyacinthi veste*] *BudBib Num* 4/6; Hyacint to ieŃt modry iedwab. *BudBib I* 379a *marg*, *Ex* 25/4, *Num* 4/6, 9, 10, 12; wzięwŃzy ná Ńię wory grube/ w iákich w Ńtárym zakonie żydowie pokutę czyniwáli/ iedni w czerwonych/ drudzy w modrych/ białyh/ czárnyh/ dżikich/ zielonych/ błękitnyh *ReszList* 159; [Ołtarz [...] wwiną przykryćim iedwabnym niebieŃkiey bárwy/ á ná tym roŃciągną przykryćie Ńkorzáne modre [*ianthinarum pellium* z łkór fiołkowej máŃci *WujBb*] *Leop Num* 4/11].

W charakterystycznych połączeniach: modra(-y, -e) chustka, jedwab (6), muchajer, opona (2), portki, skora, stuła, suknia (10), sukno (5), szata (2), sznurek, szubka, wor, złotogłow (5), żupica (2).

[Wyrażenie: »modre tkanie« = *tkane modrymi nićmi*: obrus z modrym tkanim. *InwMieszcz 1576 nr 208.*]

c. *O roślinach (3)* : IeŃt teŃz drugi ŻywokoŃt czyrwony [...] iedno iż liŃth tego ziela z iedney Ńthrony ieŃth iakoby modry *FalZioł I* 38c, I 79a, 113a.

d. *lek. O patologicznych zmianach w moczu i w kale (2)* : Krew iego [zająca] gdy ią ktho pije w iakiem trunku/ tedy Ńie mu tako przyda [...] thrudnoŃć puŃzczania vriny/ vrina modra/ y łayno modre/ bolenie w zołádku *FalZioł IV* 36c, IV 36c.

2. *Prawdopodobnie wilgotny, mokry (7)* :

Wyrażenia: »modry płát« (6): FalZioł III 14b; weźmi pŃzczól/ czofnku/ cebule/ łayno Ńwinié z máłtem máiowym vŃmaz/ á ná modry płát rozmázawŃzy przylož. *SienLek* 178, 174, 175v, 178; á Ńam teŃz álbo o trágarz w łeb álbo o gáłáz w gębę weźmie/ álbo y s łkápą pádnie/ a pothym modrem płátém nogę vwija. *RejZwierc* 164.

»modre sukno« (1): rozmáz [gnój] ná modrym łuknie/ obłóŃze onę zgniłoŃć koniowi *SienLek* 176.

3. *Zestawienia w funkcji nazw specjalnych (5)* :

a. *bot.*

[»głowienka modra« = *Consolida regalis S.F. Gray.*; *ostróŃeczka polna, roŃlina roczna z rodziny jaskrowatyh (Ranunculaceae) o niebieskich kwiatach*: Głowienká Modra. *Confolida rubea*, *Gulden guntzel SienHerb* 48a, D3#.

»lelija modra«: *SienHerb D4#v*] *cf* »mieczyk modry«.

»mieczyk modry« = *Iris germanica L.*; *kosaciec niemiecki; bylina z rodziny kosaćcowatyh (Iridaceae) o liŃciach szerokozablastyeh (1)*: Mieczykówié/ zołté y modré *SienLek* 207v; [Modry Mieczyk. [Gladiollus *FalZioł I* 60d] PŃeudo *Acorus*, *Bław Lilgen*. [...] kwiatki modre [kwiatki brunatne mienione iako by tęcza niebieŃka wyraŃtaią *FalZioł I* 61a] *SienHerb* 75a; *Lelia modra/ ieŃt modry mieczyk SienHerb D4#v*].

»nozdrzek modry« = *Gentiana pumila* Jacq.; *goryczka karłowata*, bylina z rodziny *goryczkowatych* (*Gentianaceae*) (1): *Gentiana pumila*, flosculo caeruleo instar calathi, in pratis humidis, radiculis albis, caule puniceo, folii tenuibus vestita – Nozdrzek modry. *Calep* 450b.

»podrożnik modry« = *Cichorium intybus* L.; *cykoria*, *podróżnik*, bylina z rodziny *złożonych* (*Compositae*) (1): *Podróżnik modry*. *SienLek* Xxx3.

b. zool.

»rybitw modry« = *Alcedo atthis* L.; *zimerodek zwyczajny*, ptak z rodziny *zimerodków właściwych* (*Alcedinidae*) o mieniącym się upierzeniu niebieskawozielonym i szafirowym (2): *Rybitw modry*. *Ispida*, *Eisvogiel*. *SienLek* 246, X3v.

4. *Zestawienie w funkcji n-loc*: »Modra Gora« [szyk 2 : 2] (4) : *BielKron* 395v [2 r.], Mmmm; *Befkid* y *Modrą gorę/ wżyftko opánuiem*: *Nieprzyiaćielá fnádnie* z tych gor wżzech pocżuiem. *BielSjem* 17.

Synonimy: 1. *blawatny*, *ciemnobłękitny*, *fijołkowy*, *hijacyntowy*, *lazurowy*, *niebieski*, *siny*; 3. *zest. »głowienka modra«: modrzeniec, ostrożki.*

Cf CIEMNOMODRY, MODROOKI, **PRZYMADRZ**, **[PRZYMADRZEJSZY]**, **[PRZYMADRZEJSZYM]**

AKtt